

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΑΣΟΚ - ΚΙΝΗΜΑ ΑΛΛΑΓΗΣ

Κοινοβουλευτική Ομάδα

Αθήνα, 20 Μαΐου 2025

ΕΡΩΤΗΣΗ

Προς: την Υπουργό Πολιτισμου, κ. Λίνα Μενδώνη

Θέμα: « Διοργάνωση δεξίωσης στον αρχαιολογικό χώρο της Σπιναλόγκας από τον ΟΔΑΠ – προβολή της ιστορικής μνήμης και αλλοίωση του χαρακτήρα του μνημείου »

Κυρία Υπουργέ,

Η νησίδα Σπιναλόγκα, στον κόλπο της Ελούντας του Νομού Λασιθίου, αποτελεί έναν από τους πιο εμβληματικούς τόπους μνήμης και πολιτιστικής διαστρωμάτωσης της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Το μικρό νησί, χωρίς φυσικούς πόρους ή γεωργική αξία, εξελίχθηκε διαδοχικά σε ενετικό φρούριο, σε οθωμανικό οικισμό και τέλος – από το 1904 έως το 1957 – σε λεπροκομείο, λειτουργώντας ως χώρος κοινωνικού αποκλεισμού, στίγματος, πόνου, αλλά και επιβίωσης και αξιοπρέπειας.

Αυτή η πολυεπίπεδη ιστορική, αρχιτεκτονική και κοινωνική ταυτότητα καθιστά τη Σπιναλόγκα μοναδικό παράδειγμα "πολιτισμικού παλίμψηστου" και σημείο αναφοράς τόσο για την υγειονομική ιστορία όσο και για τη συλλογική μνήμη της Κρήτης και της χώρας. Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, από το 2009 ξεκίνησε – με πρωτοβουλία της τότε Νομαρχίας Λασιθίου και του ΤΕΕ/TAK – η προσπάθεια ένταξής της στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Η Α' φάση της τεκμηρίωσης ολοκληρώθηκε το 2012, με την κατάθεση σχετικού φακέλου, ο οποίος στηρίχθηκε σε επιστημονικά και αρχαιολογικά δεδομένα. Το 2014, το Υπουργείο Πολιτισμού ενέταξε τη Σπιναλόγκα στον Ενδεικτικό Κατάλογο της UNESCO, ενώ ακολούθησε Β' φάση

επεξεργασίας του φακέλου (2016-2017), με τελική υποβολή στην UNESCO τον Ιανουάριο του 2019. Ο φάκελος διαμορφώθηκε με βάση τις υποδείξεις του Υπουργείου Πολιτισμού, ενώ ήσασταν Γενική Γραμματέας του Υπουργείου και στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκαν μόνο τρεις συναντήσεις με τον Δήμο Αγίου Νικολάου.

Σύμφωνα με το πλήρες σκεπτικό της ICOMOS, καμία από τις ιστορικές φάσεις και χρήσεις του νησιού – είτε πρόκειται για την ενετική οχύρωση, είτε για την οθωμανική κατοίκηση, είτε για τη λειτουργία του ως λεπροκομείο – δεν έχει διατηρηθεί σε τέτοιο βαθμό αυθεντικότητας και ακεραιότητας ώστε να στοιχειοθετεί την ανακήρυξή της ως «εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας» (Outstanding Universal Value), όπως απαιτείται από τη Σύμβαση της UNESCO.

Συγκεκριμένα, ως προς το κριτήριο (iv), το οποίο αφορά την αξία ενός μνημείου ως εξαιρετικού παραδείγματος τύπου αρχιτεκτονικής ή ιστορικής περιόδου, η ICOMOS σημειώνει ότι η Σπιναλόγκα δεν αποτελεί επαρκώς διατηρημένο και αντιπροσωπευτικό δείγμα ούτε της ενετικής οχυρωματικής αρχιτεκτονικής, ούτε άλλης ιστορικής φάσης, καθώς η συνθετότητα των επεμβάσεων, οι αποκαταστάσεις και οι ελλείψεις δεν επιτρέπουν τη σαφή ανάγνωση μιας συγκεκριμένης περιόδου με ακρίβεια και πληρότητα. Ως προς το κριτήριο (vi), που σχετίζεται με τη σύνδεση ενός τόπου με γεγονότα, ιδέες ή συμβολισμούς οικουμενικής σημασίας, η ICOMOS αναγνωρίζει μεν τη συναισθηματική και κοινωνική βαρύτητα της Σπιναλόγκας ως χώρου εγκλεισμού των λεπρών, αλλά κρίνει ότι δεν έχει τεκμηριωθεί η παγκόσμια μοναδικότητα ή η διεθνής ακτινοβολία του συμβολισμού της σε τέτοιο βαθμό που να ικανοποιεί το εν λόγω κριτήριο.

Επιπλέον, η ICOMOS επισημαίνει ότι έχουν υπάρξει παρεμβάσεις στη φυσιογνωμία του νησιού, επεμβάσεις σε κτίρια, και ότι το γενικό σχέδιο αποκατάστασης του μνημείου δεν διασφαλίζει επαρκώς τη διατήρηση της αυθεντικότητας. Παράλληλα, η απουσία σαφούς και λειτουργικού σχεδίου διαχείρισης της «buffer zone» (ζώνης προστασίας) γύρω από τη Σπιναλόγκα θεωρήθηκε αδυναμία, αφού η UNESCO δίνει ιδιαίτερη έμφαση και στο ευρύτερο τοπίο ενός μνημείου. Γι αυτό, άλλωστε, υπήρξαν και παρεμβάσεις από πλευράς ICOMOS, η οποία πρότεινε τη διεύρυνση της ζώνης προστασίας του μνημείου (buffer zone) ώστε να ανταποκρίνεται στα διεθνή πρότυπα της UNESCO.

Τέλος, η ICOMOS προτείνει εναλλακτικά να εξεταστεί στο μέλλον η συμμετοχή της Σπιναλόγκας σε μια ευρύτερη, σειριακή εγγραφή, ενδεχομένως στο πλαίσιο οχυρώσεων της ύστερης περιόδου στην Ανατολική Μεσόγειο ή στην Ελλάδα, όπου το νησί θα αποτελούσε ένα επιμέρους παράδειγμα και όχι αυτόνομο σημείο αναφοράς. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε απογοήτευση και έντονο προβληματισμό στην τοπική κοινωνία και στους επιστημονικούς φορείς. Σύμφωνα με δημόσιες δηλώσεις του τότε Δημάρχου Αγίου Νικολάου, η ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού αποφάσισε μονομερώς να στραφεί προς ένταξη της Σπιναλόγκας μέσω σειριακής εγγραφής ως ενετικού φρουρίου, παρακάμπτοντας πλήρως τη συμβολική και κοινωνική της διάσταση ως μνημείο ανθρώπινου πόνου. Η Σπιναλόγκα, όμως, δεν ξεχωρίζει για την ενετική της αρχιτεκτονική, αλλά για την ιστορία της ως μνημείο πόνου, εγκλεισμού και κοινωνικού αποκλεισμού. Ως πρώην λεπροκομείο, αποτέλεσε μονάδα κοινωνικής απομόνωσης, με τους ασθενείς να διαγράφονται από τα δημοτολόγια και να θεωρούνται «ζωντανοί νεκροί». Παιδιά που γεννιούνταν στο νησί κρατούνταν για έξι μήνες και, αν δεν νοσούσαν, δίνονταν για υιοθεσία, αποκομμένα από την οικογένεια και την κοινότητα. Συγκλονιστική είναι η μαρτυρία επισκέπτη, ο οποίος σε οργανωμένη ξενάγηση αναγνώρισε τον τόπο ταφής των γονιών του στο νεκροταφείο του νησιού. Πρόκειται, επομένως, για μνημείο που φέρει ανεξίτηλο το αποτύπωμα μιας ιστορικής αλήθειας, με παγκόσμια κοινωνική διάσταση, πέρα από την αισθητική ή αρχιτεκτονική του αξία. Όπως χαρακτηριστικά επεσήμανε και ο τότε Δήμαρχος «η Σπιναλόγκα δεν έχει ανάγκη σειριακής εγγραφής ως φρούριο για παρηγοριά», αφού η υψηλότερη επισκεψιμότητά της καταδεικνύει την αυτόνομη σημασία της.

Σε αυτό το πλαίσιο, εγείρεται ευθέως κριτική προς την πολιτική προσέγγιση του Υπουργείου, η οποία επιχειρεί να παρουσιάσει τη Σπιναλόγκα ως ενετικό φρούριο, υποβαθμίζοντας τη μοναδική της ταυτότητα ως μνημείου πένθους και ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Αρμόδιοι φορείς επισημαίνουν ότι, αν και υπάρχουν και προγενέστερα αρχαιολογικά στοιχεία (μετα-Μινωικά ίχνη, λιθοτεχνικά κατάλοιπα), η ουσία της Σπιναλόγκας δεν είναι πρωτίστως αρχιτεκτονική αλλά ιστορική, κοινωνική και βιωματική. Η επιμονή σε ένα ενετικό αφήγημα αλλοιώνει τον χαρακτήρα του μνημείου και απομακρύνει τη χώρα από μια ουσιαστική και παγκόσμια ερμηνεία του τόπου.

Αντίστοιχες θέσεις εξέφρασε και το TEE/TAK με επίσημη επιστολή προς την Υπουργό, υπενθυμίζοντας ότι η αρχική τεκμηρίωση ξεκίνησε με δική του

πρωτοβουλία, και ότι το Τεχνικό Επιμελητήριο ουδέποτε έλαβε επίσημη ενημέρωση για την απόρριψη ή τα σκεπτικά που οδήγησαν σε αυτή.

Η εξέλιξη αυτή, πέραν της πολιτιστικής της βαρύτητας, επηρεάζει και την αναπτυξιακή δυναμική της ευρύτερης περιοχής, καθώς μια ενδεχόμενη εγγραφή στον κατάλογο της UNESCO θα προσέδιδε κύρος, νέες επενδυτικές ευκαιρίες και προστιθέμενη αξία στον τουριστικό χαρακτήρα του τόπου.

Και ερχόμαστε στο σήμερα. Την Πέμπτη 8 Μαΐου 2025, επισκέπτες και ξεναγοί που έφτασαν στη Σπιναλόγκα, αντίκρισαν ένα πρωτοφανές για τα ελληνικά δεδομένα θέαμα: μια οργανωμένη δεξίωση με τραπέζια, ζωντανή μουσική, περίπου 80 καλεσμένους, υπηρεσίες catering και κανονικό σκηνικό κοινωνικής εκδήλωσης στον προσωρινό μώλο του νησιού, έξω από το κάστρο, σε απόσταση αναπνοής από τον προστατευόμενο πυρήνα του αρχαιολογικού χώρου.

Σύμφωνα με τις σχετικές αναφορές στον Τύπο, το στήσιμο της εκδήλωσης είχε ξεκινήσει μία ημέρα νωρίτερα με ημιμόνιμη κατασκευή 200 τ.μ., πασσάλους μπήχτηκαν πάνω στο νησί, ενώ μεταφέρθηκαν τραπέζια, καρέκλες, σκεύη και λοιπός εξοπλισμός. Η εκδήλωση αυτή, όπως προκύπτει, διοργανώθηκε επίσημα από τον Οργανισμό Διαχείρισης και Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων (ΟΔΑΠ), φορέα που υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού, στο πλαίσιο φιλοξενίας συνέδρων του 8ου Posidonia Sea Tourism Forum 2025.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η Σπιναλόγκα, όπως αναφέρεται και παραπάνω, αποτελεί κηρυγμένο αρχαιολογικό χώρο με ΦΕΚ 699/Β/26-5-1976, ενώ από το 1970 έχει χαρακτηριστεί και ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (ΦΕΚ 666/Β/23-9-1970). Επομένως, το σύνολο του νησιού –και όχι μόνο ο πυρήνας του φρουρίου– υπάγεται στο καθεστώς αυξημένης προστασίας. Επιπλέον, μία τέτοια κίνηση του Υπουργείου θέτει ταφόπλακα στην όποια διαδικασία ένταξης του μνημείου στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, καθώς τα κριτήρια ένταξης είναι πολύ αυστηρά. διαδικασία η οποία, όπως επισημαίνεται από τους ίδιους τους μελετητές, καθυστερεί αδικαιολόγητα για πάνω από έντεκα χρόνια.

Η επιλογή της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου να χρησιμοποιήσει έναν τόπο μνήμης, ανθρώπινου πόνου και κοινωνικού στίγματος ως χώρο κοινωνικής δεξίωσης – και μάλιστα κάτω από το νεκροταφείο των πασχόντων της λέπρας που έζησαν απομονωμένοι στο νησί– συνιστά προσβολή της ιστορικής συνείδησης της κοινωνίας

και των συγγενών των ανθρώπων που βίωσαν τον αποκλεισμό και το τραύμα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, δεν μπορεί το πρώην νοσοκομείο της Σπιναλόγκας να μετατραπεί σε "gourmet εστιατόριο", όπως είχε προαναγγείλει η ίδια η Υπουργός Πολιτισμού σε παλαιότερη επίσκεψή της, ούτε μπορεί να εξομοιώνεται η πολιτιστική διαχείριση με την εμπορική εκμετάλλευση.

Την ίδια στιγμή, η κατάσταση των υποδομών στο νησί είναι προβληματική και ντροπιαστική:

- i. Μόλις δύο τουαλέτες, οι οποίες υπολειτουργούν λόγω ανεπαρκούς ύδρευσης,
- ii. Ανεπαρκής ή ανύπαρκτη ηλεκτροδότηση,
- iii. Απουσία κατάλληλου μόλου για τα τουριστικά σκάφη, με αποτέλεσμα οι επισκέπτες να πηδούν κυριολεκτικά για να αποβιβαστούν,
- iv. Εισιτήριο που έχει αυξηθεί στα 20 ευρώ, χωρίς να ανταποκρίνεται στις στοιχειώδεις απαιτήσεις ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Τέλος, εύλογα ερωτήματα δημιουργούνται και από την απόκλιση ανάμεσα στις εξαγγελίες περί «ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς» μέσω της βιωματικής εμπειρίας, και στην πραγματικότητα ενός Υπουργείου που εμπορευματοποιεί και ιδιωτικοποιεί την έννοια της πολιτιστικής διαχείρισης, καταστρατηγώντας στην πράξη την έννοια της προστασίας των μνημείων.

Η Σπιναλόγκα δεν είναι απλώς ένας αρχαιολογικός χώρος – είναι ένας τόπος μνήμης με βαθιά ιστορική, κοινωνική και ηθική σημασία. Είναι ένα νησί-σύμβολο, όπου η αρρώστια και η απομόνωση μεταμορφώθηκαν σε αξιοπρέπεια και ανθρωπιά. Κάθε του γωνιά μαρτυρά ιστορίες που δεν χωρούν σε μουσεία αλλά ζητούν σεβασμό και περίσκεψη. Δυστυχώς, η πρόσφατη επιλογή του Υπουργείου δεν αποτελεί απλώς αστοχία· είναι έκφραση μιας πολιτικής αντίληψης που υποκαθιστά την προστασία με την εμπορευματοποίηση και τον σεβασμό με το επικοινωνιακό θέαμα. Όταν η ιστορία εργαλειοποιείται, ο πολιτισμός χάνει το μέτρο του. Γι' αυτό και σήμερα, οφείλουμε να πούμε το αυτονόητο: Η Σπιναλόγκα δεν είναι ένας απλός τουριστικός προορισμός. Είναι προσκύνημα. Και δεν μπορεί να αποτελεί σκηνικό για event εντυπωσιασμού, χωρίς έγκριση από τα αρμόδια όργανα, χωρίς θεσμική λογοδοσία, χωρίς στρατηγικό σχεδιασμό με επίκεντρο την αξιοπρέπεια. Η πολιτεία οφείλει να δώσει απαντήσεις, να προστατεύσει ουσιαστικά το μνημείο και να επανεκκινήσει τη διαδικασία ένταξης της

Σπιναλόγκας στον κατάλογο της UNESCO, όπως αξίζει σε έναν χώρο που μας θυμίζει ποιοι είμαστε – και ποιοι δεν πρέπει να γίνουμε ποτέ ξανά.

Δεδομένων των ανωτέρω.

Ερωτάσθε, κυρία Υπουργέ,

- 1. Ποιος έδωσε την άδεια για την πραγματοποίηση της εν λόγω εκδήλωσης στη Σπιναλόγκα; Υπήρξε απόφαση της Εφορείας Αρχαιοτήτων ή του ΚΑΣ; Υπήρξε γραπτή γνωμοδότηση υπηρεσίας του ΥΠΠΟΑ;*
- 2. Θεωρείτε θεμιτό και συμβατό με τον ρόλο του Υπουργείου Πολιτισμού το να εμφανίζεται ο ΟΔΑΠ ως χορηγός εμπορικών δράσεων που παραβιάζουν το χαρακτήρα προστατευόμενων αρχαιολογικών χώρων;*
- 3. Πώς τεκμηριώνεται νομικά η χρήση του αρχαιολογικού χώρου για κοινωνική δεξίωση, και δη με ημιμόνιμες κατασκευές και μουσική; Συμβαδίζει κάτι τέτοιο με το καθεστώς προστασίας και την υπό εξέλιξη υποψηφιότητα της Σπιναλόγκας στην UNESCO;*
- 4. Πώς θα διασφαλίσει το Υπουργείο ότι τέτοιου είδους ασεβείς για το μνημείο εικόνες δεν θα επαναληφθούν;*
- 5. Ποιο είναι το σχέδιο της πολιτικής ηγεσίας για την περαιτέρω ανάδειξη της Σπιναλόγκας;*
- 6. Γιατί παραμένουν άλυτα τα βασικά προβλήματα υποδομών (ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτροδότηση, μώλος αποβίβασης) και πώς αιτιολογείται η αύξηση του εισιτηρίου στα 20 ευρώ;*
- 7. Γιατί καθυστερεί επί σειρά ετών η διαδικασία για την εγγραφή της Σπιναλόγκας στον Κατάλογο της UNESCO; Ποια είναι τα εκκρεμή στάδια και ποιες ενέργειες έχουν αναληφθεί από την παρούσα πολιτική ηγεσία;*
- 8. Προτίθεται το Υπουργείο να αναθεωρήσει τη στρατηγική αφήγηση που συνοδεύει την υποψηφιότητα της Σπιναλόγκας, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους από την αρχιτεκτονική της ενετικής οχύρωσης στην ιστορική και κοινωνική της σημασία ως τόπου πόνου, εγκλεισμού, ασθένειας και αξιοπρέπειας;*
- 9. Αναγνωρίζει επίσημα το Υπουργείο ότι η Σπιναλόγκα συνιστά ένα μοναδικό μνημείο κοινωνικής μνήμης με καθολικό συμβολισμό και όχι απλώς ένα σύνολο*

ενετικών καταλοίπων; Ποια συγκεκριμένα βήματα έχουν γίνει για να τεκμηριωθεί και να προβληθεί αυτή η διάσταση στον φάκελο υποψηφιότητας;

Οι ερωτώσες Βουλευτές

Αικατερίνη (Κατερίνα) Σπυριδάκη

Παναγιώτα (Νάγια) Γρηγοράκου